

ATLARI ARTIK SEVMEMEK

İlker Mutlu

*nalesiz var harem-i yâre ki ey dilnale
men-i âsâyişi gül bister-i hâb eylesin*

Ah Güzel İstanbul (Atıf Yılmaz, 1966)

Yeşilçam'da yaprak dökümü dinmek bilmedi bir türlü. Bu sene de şimdiye değin (Umarım kimseyi atlamamışımıdır.) sekiz güzel insan, sekiz ışıtlı yıldız daha kayıp gitti bu geçici dünyadan. Hani sonunu zaten bildiğiniz ama tekrar seyretmekten de hiç vazgeçmediğiniz o filmlerdeki gibi, bir hayal misali görünüp geçiverdiler bizlere türlü heyecanlar yaşatıp...

Ayla Algan (1937, İstanbul), **Hikmet Taşdemir** (1942, Erzurum), **Sevda Ferdağ** (1942, Edremit), **Kayhan Yıldızoğlu** (1933, İstanbul), **Bahar Öztan** (1962, İskenderun), **Türker İnanoğlu** (1936, Safranbolu), **Ahmet Uğurlu** (1952, Isparta) ve **Murat Soydan** (1940, Kırklareli) idi bu sekiz kişi, ölüm tarihlerine göre sıralandığında. Şimdi bu birbirinden güzel oyuncularını **Türker İnanoğlu**'nun yapımcılığını yaparak çektiği bir filmde bir arada görmek ne keyifli olurdu! **İnanoğlu** pek çok ünlüyü dahil ettiği **Bitirim Kardeşler** (Zeki Ökten, 1973), **Gırgıriye** (Kartal Tibet, 1981), **Alev Alev** (Halit Refiğ, 1984), **Paramparça** (Halit Refiğ, 1985) gibi kalabalık kadrolu gişe filmlerini başarıyla kotarmayı bilirdi.

Filmin adı **Ailem** olmalı. Oyuncular oldukları yaşta değil de kendilerini hep hatırlamak istediğim çağda olmalı. **Ayla Algan**, **Ah Güzel İstanbul**'daki (Atıf Yılmaz, 1966) Ayşe haliyle olmalıdır filmde. **Orta Direk Şaban**'da (Kartal Tibet, 1984) o en saf güzelliği ve müthiş gamzeleriyle canlandırdığı genç kız kimliğindeki **Bahar Öztan**'ın, **Bir Dağ Masalı**'ndaki (Turgut Demirağ, 1967) o en yakışıklı zamanlarındaki fiziğiyle arz-ı endam eden **Murat Soydan**'la yaşadığı aşkı kıskanmalıdır. **Cambazhane Gülü**'ndeki (Türker İnanoğlu, 1971) sevimli düzenbaz sihirbaz tiplemesindeki **Kayhan Yıldızoğlu** ve **Seninle Son Defa**'daki

(Feyzi Tuna, 1978) güzelliğinin en olgun zamanlarındaki **Sevda Ferdağ**, onların ebeveynleri olmalı, **Tabutta Rövaşata**'daki (Derviş Zaim, 1996) usta işi yığın kaybeden tiplmesiyle **Ahmet Uğurlu** da onların türlü numaralarla kaderinden çıkış yollarını arayan ağabeylerini canlandırmalı. Eski Yeşilçam'dan kalan ne varsa olmalı filmde: Acı, aşk, entrika, macera...

Ama bu filmi görme olasılığımız yok artık. Şu halde ben bu saydığım yapıtlar içinde beni en çok etkileyeninden yola çıkarak devam ettirmeliyim yazımı. **Ah Güzel İstanbul** hakikaten çok özel bir film. Bir sabahçı lokantasında çorbasını içen **Sadri Alışık**'ın, filmdeki karakteriyle Haşmet İbriktaroğlu'nun görüntüsüyle açılır film. Çorbasını bitirir, bir sigara yakar ve o an fark ettiği kameraya, yani bize kendini anlatmaya başlar. Büyük büyük dedesi padişahın ibrikçi başı iken sonraki büyüklerinin nasıl mirası tüketerek sifra indiklerini anlatır. En sonunda hayatını idame ettirebilmek için seyyar fotoğrafçılık yapmaya soyunmuştur. Bu seçim biraz da özgür hareket edebilme isteğindedir. Rahat bir adamdır Haşmet Bey. Alışkanlıklarından ödün vermez. Hiç ağzından düşürmediği sigarası, başından çıkarmadığı şapkası, beyefendi tarzı ama eskiliği üzerinden akan kıyafetiyle filmin tüm diğer karakterleri gibi biraz gözümüze sokulmuş bir tiptir. Yine de filmi çekici kılan özelliklerin başında bu yaklaşımın geldiğini kabul etmeliyim.

Çorbacıdan çıkar ve mahalleyi gezmeye başlar Haşmet Bey. Bir yandan anlatısına devam ederken bize mahallesini, kendisine ilgi gösteren kadınları ve onlardan eden uzak durduğunu anlatır. Bir de vazgeçemediği sigarasını. Hürmet görmektedir mahallede; geçmişinin bilinmesi ve devam ettirdiği saraylı tavırları da buna nedendir elbette. *"Bu bir İstanbul hatırası. Gerçekte kaldı mı bilmem ama, benim gönlümde hala bir güzel İstanbul yaşar"* der Haşmet Bey İstanbul Hatırası bezini açarken. Hayatını gelen müşterilerin bu bezin önünde çektiği resimler sayesinde idame ettirmektedir.

Film Haşmet Bey'in anlatıcılığında devam ettiğinden görünüşte bir **Sadri Alışık** filmidir, ancak **Ayla Algan**'dır ortaya çıktığı andan itibaren tüm olayları yönlendiren. Filmin beşinci dakikası civarında ortaya çıkar **Algan**, Ayşe Goncagül kimliğiyle. Elinde öteberisi, ağzında sakızı, kocaman çantası, siyah paltosu ve (muhtemelen kırmızı) eşarbiyle arz-ı endam eder ve Haşmet'e, fotoğraf çekirtmeye gelir. Çekingen tavırlarla, Haşmet Bey'in yönlendirdiği, İstanbul Hatırası bezinin önündeki sandalyeye yerleşir ve ürkek ve meraklı gözlerle etrafı seyrederek. Sohbetlerinden İstanbul'a ilk gelişi olduğunu öğreniriz. İş için gelmiştir

şehirlerin padişahına. “Film yıldızı olacağım da” der. “Kendim geldim. Sinema mecmuasının artist yarışması için.” Beş kardeş olduklarını, fakir bir yaşam sürdüklerini, ailesinden habersiz İstanbul’a kaçtığını anlatır saf saf.

Haşmet bey, dostlarıyla müdavimi oldukları meyhanede, filmlerde ufak tefek rol alan arkadaşına kızdan ve kızın bahsettiği organizatörden söz açar ve ondan o adamın dolandırıcı, işe yaramaz biri olduğunu, figüran bürosu sahibi kisvesinde kadın ticareti yaptığını öğrenir.

Ertesi gün kızın bahsettiği pansiyona gider ama kızı sorarken bir nevi baştan savılır. Ama sonra aynı binaya gelen eski bir tanıdığı, Zambak Düriye (**Diclehan Baban**) sayesinde içeri girmeyi başarır. Ayşe, fotoğraflarını çekme bahanesiyle odasına gelen birinin tecavüzüne uğrayacakken Haşmet tarafından kurtarılır ama polise basılırlar. Karakolda ifadeleri alınırken dertlerini anlatamazlar ve kadınlar hastaneye kontrole sevk edilir. Ayşe götürülürken “*Bırakma beni Haşmet Abi!*” diye bağırmaktadır.

Hastane çıkışı Ayşe’yi alıp evine getirir Haşmet Bey. O konak eski şaşalı günlerin bir hayaletidir adeta. Ayşe minnettardır ama hala artist olma sevdasındadır. Haşmet Bey’in aynı akşam konağa misafir olan dostlarına filmin zamanla simgesi haline gelecek olan “*Ben bir küçük cezveyim*” türküsünü söyler. Adamlar onun şarkı söylemesini takdir ederler. Böylece kızın akli film artisti olmaktan ses yıldızı olmaya kayar. Yeni hedefi budur!

Haşmet Bey önce onu memleketine, ailesinin yanına göndermeye kararlıysa da onun niyetini öğrenen kız erkenden kaçıp pavyonlara başvurur ve birine kabul edilir. Orada çalışan bir dansözün yanında kalmaya başlar ancak daha ilk geceden, dansözün erkek arkadaşı ona tecavüz etmeye yeltenir. Onları yakalayan kadın, Ayşe'yi sokağa atar. Sahneye çıktığı ilk gece de tacize uğrar ve kaçıp tekrar ağlayarak Haşmet Bey'in konağına sığınır.

“Utanmıyor musun bu halinden?”

“Affet beni ne olursun. Utanıyorum, çok utanıyorum.”

Sabah nihayet birbirlerine açılırlar ve aşklarını itiraf ederler. Haşmet Bey, tüm dostlarını dolaşıp kendine çok iyi bir iş bulacağını söyler. Arayışı esnasında bir mekanda karşılaştığı, Avrupa'dan dönmüş bir arkadaşı müzikle ilgili yeni tüyolar verir ona: Müziğimizi alafrangalılaştıracak katkılar yapılmalıdır onlara göre. Arkalarından *“Anası babası belli olmayan kozmopolit maskaralar”* diye saydırır Haşmet ama akli da yatmıştır aslında. Eve dönünce Ayşe'ye de durumu açar ve bu şekilde işleyecekleri türkülerle onu lanse etmeyi önerir. *“Elimizde canına okuyacağımız bir müzik hazinesi var!”*

Hazırladıkları parçayı söylemesi için Ayşe'yi Avrupa'dan gelen plakçı arkadaşına götürür. Adam yaptıkları tarzı beğenir ve *“Sen dünya çapında bir yıldız olacaksın. Ben yapacağım, göreceksin”* der Ayşe'ye. Görüşmeler uzar ve Haşmet dışarıda kalır. Mahalleye dönmekten başka çaresi yoktur. Dolanıp eve döndüğünde Ayşe'yi evde kendisine verilen kıyafetleri denerken bulur. Yadırgar bu durumu. Ama bunlara yol açanın da kendisi olduğunun farkındadır ve iyice pişman olmamak için Ayşe'yi vazgeçirmeye çalışır. Ona nasihat etmeye kalkınca da gözünü şöhret hırsı bürüyen Ayşe evi terk eder. Artık kızın tümünden gittiğini düşünen Haşmet eski hayatına, fotoğrafçılığa ve akşamcı dostlarına geri döner. Evlenmek istediğini de belirtir onlara. Gelin adayı da vardır. Nikah tarihi bile alınır.

Bir gün yine makinesinin başındayken Ayşe tamamen değişmiş, makyaj yapmış, kürklü bir şapka ve yepyeni kıyafetlerle, kucağında da bir cins köpekle lüks bir arabadan iner. Yeni varlıklı hayatı üzerine konuşmaya başlarlar. Araba için borca girmiş, patronuna kıyafetler falan aldırmıştır. Bunları nasıl ödeyeceği sorulunca da *“Bu para mı ki?”* der küçümser (aslında safça) bir edayla.

Yine bir gün balıkçı arkadaşıyla denize açılmışken bir kayıkla yanlarına gelir Ayşe. Başkaları Haşmet Bey kadar iyi besteler oluşturamamıştır. Yoluna devam edebilmesi için Haşmet Bey'in ona yeni besteler hazırlaması gerekmektedir. “Durumun kötü. Beste istiyorsun. Onun için geldin, öyle mi?” Haşmet kızar ve tersler Ayşe’yi.

Düğün günü gelmiş çatmıştır. Haşmet isteksizdir. İçlerinden biri ona bir gazete haberi gösterir ikna için ama bu onun ateş almış gibi evden fırlamasına neden olur. Hastaneye varır Haşmet. Burada Ayşe, hasta yatağından gazetecilere demec vermeye çalışmaktadır. Söyleyecekleri ona yazılı olarak verilmiştir ve yorgani kaldırıp kaldırıp okumaktadır oradan. O esnada odaya varan Haşmet, Ayşe'nin ünlü bir sevgili hakkında attığı martavalları dinler şaşkınlıkla. “Az önce geldi, kapıdan kovdum” derken onu görür Ayşe kalabalık arasından. Göz göze geldikleri anda utanır Ayşe. “Beni zorladılar. Yalan söylemeye zorladılar beni!” Gazetecilerin boşalttığı odada iki aşık baş başa kalırlar. Ve nihayet asıl gerçeğin bu aşk olduğunun artık ikisi de farkındadır.

Gördüğümüz gibi, aslında olayları sürükleyen **Ayla Algan**'ın canlandığı Ayşe karakteridir. Filmdeki tüm karakterler gibi karikatür bir tiptir aslında. Ama bu o dönem Yeşilçam sinemasına asıl tadını veren özelliklerden biridir zaten. Ayşe ve Haşmet arasındaki uçurum böylece, altı kalın çizgilerle çizilerek verilir. Ayşe zengin olmak sevdasıyla büyük kente gelen bir yarım akıllı kızken, Haşmet Bey görmüş geçirmiş, bu nedenle de dingin, oturaklı bir adam kimliğindedir.

Haşmet'in şapkası, ağzıyla bütünleşik gibi duran sigarası, paltosu ve şemsiyesi; Ayşe'nin konuşma ve sakız çiğneme tarzı, film boyunca yaşadığı değişim, hepsi karikatürize edilerek sunulur ama bu durum izleyicinin genelleme yapmasına vesile olarak özdeşleştirme olanağını da kuvvetlendirir ki Yeşilçam'ı Yeşilçam yapan da budur. Bu arada, belirtmeden geçmeyelim, ele aldığımız film, San Remo'da 10. Uluslararası Bordighera Gülmece Filmleri Şenliği'nde "Gümüş Ağaç" ödülüne değer görülmüştür. Film, günümüzde bile rahatlıkla takip edilebilen, akıcı bir anlatıma sahiptir ve oyunculuklar hala ilgi çekmektedir.

60'larda, 50'lerde sinemaların yayılmasıyla birlikte artan seyirci sonrası, sinemaya ve artist olmaya ilgi de artmaya başlarken (ki Türk sineması altın çağını yaşamaktaydı), bu ve *Ahtapotun Kolları* (Nevzat Pesen, 1964) gibi pek çok film, İstanbul'a gelerek kısa yoldan zengin olma hayali kuran insanları ve onların hayal kırıklıklarını işlemekteydi.

Konu da aslında temelde Pygmalion öyküsünü örnek alan, onu farklı şekillerde, ufak nüanslarla çeşnilendirerek ele alır ki, sinemamızın başlangıcından beri revaçta bir konudur bu öykü. Günümüzde bile versiyonları yapılmaktadır ama *Ah Güzel İstanbul*'u her izleyişimde aklıma nedense hep *Muhsin Bey* (Yavuz Turgul, 1987) gelir. Filmi dikkatle izlerseniz akışlarının ne denli benzerlikler içerdiğini görürsünüz: Ali Nazık'le Muhsin Bey arasındaki ilişki Haşmet Bey'le Ayşe arasındakiin bir aynası gibidir.

Yeniden asıl konumuza, anmakta olduğum **Ayla Algan**'a dönelim. **Algan** (1937-2024), İstanbul doğumludur. Çocukluğunda piyano ve şan dersleri aldı. Notre Dame de Sion'daki ortaokul eğitiminin ardından liseyi Fransa'da bitirdi. Dönüşte **Beklan Algan**'la tanışarak evlendi. İkili Amerika'ya giderek ünlü Actor's Studio'ya girdiler. **Ayla Algan** bir süre Amerika'da tiyatro yaptıktan sonra yurda döndü ve 1961'de Türkiye'de ilk kez *Tarla Kuşu* ile sahneye çıktı. 1964'te **Vedat Türkali**'nin senaryosunu yazdığı *Karanlıkta Uyananlar* (Ertem Göreç) filminde eşi **Beklan Algan** ve **Fikret Hakan**'la birlikte oynadı. Aslında tiyatro ve müziğe ağırlık veren ve az sayıda sinema filmi olan sanatçı 2000'lerde daha çok televizyon yapımlarında yer aldı. 4 Ocak'ta geçirdiği beyin kanaması neticesinde aramızdan ayrıldı.

Evet, o güzel insanlardan biri daha böylece atına binip aramızdan ayrıldı. Bu atlar nasıl hayvanlardır? Nereden gelip nereye giderler ve sevdiklerimizi alıp götürmeleri neden öyle bir anda olur? Onlara durun demek bir çare değil belki ama yitenleri sevgiyle ve saygıyla anmaya devam etmek de bizim boynumuzun borcu...